

**PROF MS MAKHANYA, NHLOKO YA XIKOLO NA XANDLA XA
CHANSELARA**

YUNIVHESITI YA AFRIKA DZONGA

**MBULAVULO WO AMUKELA NO PFULA: TIMHAKA TA AKHADEMIKI NA
SWICHUDENI**

KOMITI YA HUVO

SENATE HALL, MUCKLENEUK CAMPUS

23 Mudyaxihi 2019

- Prof GM Nkondo Mutshamaxitulu wa ASACoC na swirho swin'wana swa Huvo leswi nga kona
- Swirho swa ASACoC

- Prof Veronica McKay: Xandla xa Nhloko ya Xikolo xo Khomela: Ku dyondzisa, Ku dyondza, Ku tihlanganisa na Vaakindhawu na Nseketelo wa Swichudeni
- Prof Thenjiwe Meyiwa, Xandla xa Nhloko ya Xikolo: Ndzavisiso, Tidyondzo ta lava Thwaseke, Vutumbuluxi na swa Vubindzu na ti VP tin'wana leti nga kona
- Tidini ta hina ta Huvonkulu
- Vatirhikolorhi vo huma eka Ndzawulo ya Vurhangeri na Cinco
- Akhademiki ya Unisa na swirho swa nseketelo wa vatirhi
- Vakhumbheki va vandla ra hina na vuyimeri bya SRC na minhlangano ya vatirhi
- Vavasati na vavanuna

Avuxeni hinkwerhu.

Cinco a wu nga ta olova, a wu nga ta hatlisa kumbe ku olova. Hambiloko hi ri na endlelo leri kunguhatiweke na vukheta eka cinco, tanihi leka hina hi hexe na swotala leswi mi nga ta swi dyondza swa namuntlha, loko hi nghena hi vuenti eka phurojeke, hi laha hi xitalo hi vonaka leswaku yi tikisa ku yini na ku va na swiphemuswotala. I xivangelo lexi hi tumbuluxiseke Ndzawulo ya Vurhangeri na Cinco ku seketela yunivhesiti hinkwayo na ku mi khoma hi voko n'wina vatirhikolorhi eka ntirho lowu wa nkoka.

Se namuntlha a ndzi ehleketa leswaku ndzi ta avelana na n'wina miehleketo yi nga ri yingani hi phurojeke ya cinco eUnisa, leswaku hinkwerhu hi ta kota ku yi tekela enhlokweni loko hi ya emahlweni ku suka eka xiyenge xin'we ku ya eka lexi landzelaka.

Mhaka yosungula, i vulandzelerisi na vuhleri bya leswi swi nga eku simekiweni ku tiyisisa leswaku swi fambelanisiwa na tiKPA ta hina na tiAPP na ku tiyisisa leswaku hakunene hi le ku dilivhareni ka swiboho swa hina (ndzi nga vuli ku landzelela swilaveko swa mimpimanyeto ya hina). Sweswi, sweswo swi vonaka swi ri erivaleni, kambe i ntiyiso leswaku tanihi tiko na tanihi yunivhesiti hi kota ngopfu xiphemu xo vumba no kunguhata, kambe a hi koti kahle xiphemu xo simeka, xo landzelerisa no hlela. Ndzi lava hinkwerhu hi vona leswaku hi endla vatirhi va hina va va na vutihlamuleri eka matirhelo ya vona eka ku simeka, kambe, xin'wana xankoka, hi leswaku hi kota ku ti tipaluxa tanihi lava nga eka xiyenge xa kahle loko hi xoperiwa hi tintangha ta hina. Xana hi ntiyiso hi tekile vunwini bya tiphurojeke ta cinco ta vandla- naswona i yini nkoka wa ntirho lowu hi wu endlaka?

Loko, xikombiso, hi vulavula hi: Ku susa Vukoloni na ku veanakambe Yunivhesiti ya Afrika Dzonga eka xiyimo: Xivono na Ntirho", xana hi

ntiyiso hi titssembha hi ndlela ya kahle leswaku hi le ku endleni ka nchumu lowu lulameke? Mi nge ndzi mi tsundzuxa hinkwerhu leswaku a hi tirhi hi hambanile, vatirhikulorhi- hi langutisiwa no xoperiwa hi tiko, tikonkulu na misava hinkwayo, se hi fanele hi tiyisisa leswaku matirhelo ya hina i ya xiyimo xa le henhla tanihileswi va vulaka.

Xavumbirhi, vatirhikulorhi, ko va ku lemuka hi mayelana na xiyimo, lexi ku nga mhaka leyi engetelekaku hi matimba eka switirateji swa yunivhesiti na misava hinkwayo. Hi vona cinco lowukulaka eka nkongomiso wa timhaka ta swa vukoloni, vululami bya vanhu na ndzingano. Ku na kukula ka ndzavisiso eka tidyondzo leti ololoxaka leswi na mimbuyelo ya swona, mpimanyeto na ntshikelelo eka nhluvukiso wa khoso, ndzavisiso, nseketelo wa swichudeni, vutumbuluxi na ku tihlanganisa na vaaki. Hi tlhele hi vona nkongomisonakambe eka swikongomelo swo hluvukisa switirateji (SDGs). Ku na nhlayo leyi kulaka ya tiatikili ta ndzavisiso, swiphemu swa mavonelo na tiiseyi hi tinhlokomhaka leti. Kahlekahle leswi hlamarisaka, a ku ri yunivhesiti leyi ya Unisa, na tiko ra hina ra Afrika Dzonga, leri sunguleke milawu no vumba pholisi ya ku tiboha ka hina eka vululami bya vanhu, ndzingano na ndzulamiso wa dyondzo. Xo khomisa tingana, lexi ndzi chavaka ku xivula, a ku vonaki ku ri na swotala eka swiphemu leswi swa nkoka swa cinco leswi humaka eka leswi seketeriwaka hi hina kumbe yunivhesiti ya hina

leswi kumaka ndlela yo ya eka mimbulavurisano ya misava hinkwayo. Hambi hi seketela hi ndlela ya kahle kumbe a hi humesi hi ndlela yo ringanela. Sweswo ndzi tshembha leswaku swi ta cinca. Xiyimo xi vula nkoka wa vandla na misava hinkwayo no veka eka xiyimo. Ku tinyiketela ka hina eka vutivi byin'wana lebyi nga enawini na ku seketela ku dyondza hi khomputara swi fanele swi pfuniwa hi swimakiwa na ndzavisiso lowu nga ta tiyisisa leswaku hi nga ngenisa no tiyisisa rito ra Afrika hi ku titshembha, eka vutivi lebyi van'wana va nga ta va va karhi va dyondza swin'wana eka hina.

Xohetelela, leyi i mhaka leyi yi sungulaka ku vonaka swinene loko hi ya eka lembe ra 2019, cinco wa hina wu na swiyimo swa 8 na tiphila ta 5. Ndzi vona vatirhikulorhi votala va kongomisa eka xiyimo kumbe phila ku nga katsiwi swilo hinkwaswo. Dok Bopape u ta fikelela eka leswi loko a endla mbiko wa yena endzhakunyana namuntlha.

Tanihi varhangeri na vavumbi va Unisa, hinkwerhu mi twananile, xikan'we na vatirhi va hina hinkwavo, hi tlawa wa mikhuva leyinene: Vutihlamuleri bya kahle na bya Nhlanganelo, Vutshembheki, Vutumbuluxi na Vunene, Nkongomiso eka Swichudeni leswi Hlamulaka; Ku Xixima hambiloko hi Hambana. Leswi swi fanele swi pfuna ku ehleketa ka hina na mahanyelo loko hi fambisa tiphurojeke ta hina to

hambanahambana ta cinco. Hi ntiyiso, ndzi ta tsakela ku vona loko mikhuva leyi yi nghenisiwile hi ku hetiseka kumbe hi vuenti eka mimbiko ya hina namuntlha, loko hi langutisa vuxikarhi bya yona eka mfuwo na ndhavuko wa vandla ra hina na ku hlangana ka yona na ubuntu/botho.

Wekixopo ya namuntlha yi ta nyika tin'wana ta tinhlamulo. Hi ta va hi karhi hi kuma mahungu matshwa hi leswi swi nga ku endliweni, leswaku swi endliwa hi mani naswona swi humelerisa ku yini. Swirho swintshwa swa Huvonkulu na Vufambisi lebyi Engeteriweke, Huvo na vakhumbheki va hina va ta tivisiwa hi mahungu mantshwa hi tiphurojeke tikulukumba ta cinco leti nga eku endliweni eYunivhesiti ya hina. Loko hi endlatano, ndzi ta lava leswaku hinkwerhu hi nghenelela eka maendlelo ya vuxopaxopa. Ndzi vurile hi ku vuyelela leswaku tindhawu ta akhademiki ti fanele ku va tindhawu leti hlayisekeke laha vanhu hinkwavo va faneleke ku ntshunxeka ku ava mavonelo ya vona. Hi ku ringana swa laveka eka vangheneri hinkwavo ku kuma vuxoperi na mavonelo ya miehleketo leyi pfulekeke, ku nga ri tinhlamulo to fana to pfumala miehleketo kumbe to kaneta. Loko hi lava cinco wa ntiyiso, hi fanele hi amukela mavonelo hinkwawo. Ku hava loyi a tivaka hinkwaswo. Hi tile laha ku ta humesa, kambe na ku dyondza no antswisa.

Ndzi mi navelela swa kahle naswona ndzi tshembha leswaku hinkwerhu mi ta famba mi ri na vutivi byo hetiseka, mi hlohletelekile na ku tiyimisela eka phurojeke leyi ya nkoka ya vandla.